

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tamara Cirar

Podatki družboslovnih anket kot subjektivni kazalniki razvitosti: Strpnost

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tamara Cirar

Mentor: izr. prof. dr. Mitja Hafner Fink

Podatki družboslovnih anket kot subjektivni kazalniki razvitosti: Strpnost

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Zahvaljujem se mentorju izr. prof. dr. Mitji Hafner Finku za vso pomoč in usmeritve.

Hvala družini za spodbudo in potrpežljivost.

Podatki družboslovnih anket kot subjektivni kazalniki razvitosti: Strpnost

Poznamo tri dimenzije družbene razvitosti: *gospodarsko* (socialno-ekonomski razvoj), *kulturno* (rast emancipacijskih vrednot) in *institucionalno* (učinkovita demokracija). Želeli smo preučiti povezavo med strpnostjo in dimenzijami družbene razvitosti, in sicer v kontekstu primerjave Slovenije z drugimi evropskimi državami. Zanimalo nas je, na kakšen način se kaže povezava med strpnostjo in družbeno razvitostjo in ali inštrument v okviru raziskave ISSP na ustrezni kakovostni ravni meri strpnost. Za kazalnike strpnosti smo iz raziskave ISSP uporabili vprašanja o odnosu do priseljencev. V treh časovnih točkah (1995, 2003, 2013) smo preverili spremembe strpnosti, socialno-ekonomskega razvoja in učinkovite demokracije za Slovenijo, Latvijo, Madžarsko, Nemčijo in Norveško. Tako strpnost kot socialno-ekonomski razvoj se skozi čas povečujeta. Nato smo preverili povezavo med strpnostjo in razvitostjo vseh evropskih držav v letu 2013, kjer smo ugotovili močno povezanost. Preverili smo tudi vpliv razvitosti države na strpnost posameznikov poleg njihovih osebnih značilnosti (starosti, stopnje izobrazbe in nastanitve). Tu smo razdelili evropske države glede na njihov družbeni razvoj na visoko in nizko razvite države. Ugotovili smo statistično pomemben vpliv razvitosti države, v kateri živijo posamezniki, na strpnost posameznikov.

Ključne besede: družbena razvitost, strpnost, socialno-ekonomski razvoj, emancipacijske vrednote, učinkovita demokracija.

Social survey data as subjective indicator of development of societies: Tolerance

There are three known components of social development: *socioeconomic* (socioeconomic development), *cultural* (rising emancipative values) and *institutional* (effective democracy). We studied a link between tolerance and dimensions of social development within the context of a comparison of Slovenia with other European countries. We wanted to know how the link between tolerance and social development is shown and if ISSP questionnaire measures tolerance at an appropriate level. For indicators of tolerance we use questions regarding attitudes towards immigrants. In year 1995, 2003 and 2013 we analyzed changes in tolerance, socioeconomic development and effective democracy for Slovenia, Latvia, Hungary, Germany and Norway. Tolerance and socioeconomic development increase over time. Then we analyzed the link between tolerance and development of all European countries in 2013, where we found a strong correlation. We also analyzed the impact of development of the country on tolerance of individuals along with their personal characteristics (age, level of education and accommodation). We divided European countries according to their social development in high and low developed countries. We found a statistically significant impact of the development of the country in which people live on their tolerance.

Keywords: development of societies, tolerance, socioeconomic development, emancipative values, effective democracy.

Kazalo

1	UVOD	7
2	TEORETSKA UTEMELJITEV	8
2.1	Družbeni razvoj	8
2.1.1	Dimenzije družbenega razvoja	8
2.1.1.1	Gospodarski razvoj (Socialno-ekonomski razvoj)	9
2.1.1.2	Kulturna dimenzija (Rast emancipacijskih vrednot)	10
2.1.1.3	Institucionalna dimenzija (Učinkovita demokracija)	11
2.2	Kazalniki razvitosti	12
2.3	Družbeni razvoj v Sloveniji in drugih evropskih državah	16
2.4	Strpnost kot dejavnik družbenega razvoja	18
3	OPREDELITEV CILJA DIPLOMSKE NALOGE	21
3.1	Raziskovalno vprašanje in hipotezi	21
3.2	Metoda in postopek analize podatkov	23
4	REZULTATI ANALIZE	25
4.1	Preverjanje kakovosti kazalnika strpnosti	25
4.2	Medčasovna primerjava razvitosti po posameznih dimenzijah	27
4.3	Povezanost stopnje strpnosti prebivalstva evropskih držav in razvitosti evropskih držav v letu 2013	31
4.4	Vpliv razvitosti države na strpnost posameznikov	32
5	ZAKLJUČEK	34
6	LITERATURA	38

Kazalo tabel

Tabela 4.1: Faktorske uteži po indikatorjih in izračun Kronbachove alfe skozi čas (ISSP 1995, 2003, 2013).....	25
Tabela 4.2: Faktorske uteži po indikatorjih in izračun Kronbachove alfe po državah (ISSP 2013).....	26
Tabela 4.3: Povezanost med strpnostjo in razvitostjo – Pearsonov koeficinet korelacije (ISSP 2013, HDI 2013, CPI 2013. N=21)	32
Tabela 4.4: Regresijska analiza za leto 2013 (ISSP 2013, N=27128).....	33

Kazalo grafov

Graf 4.1: Strpnost (ISSP 1995, 2003, 2013)	28
Graf 4.2: Socialno-ekonomski razvoj (HDI 1990, 2000, 2013).....	29
Graf 4.3: Učinkovita demokracija (Rangi držav glede na oceno indeksa zaznave korupcije (CPI) 1999, 2003, 2013).....	30

1 UVOD

V svoji diplomski nalogi želim preučiti povezavo med strpnostjo in družbeno razvitostjo, in sicer v kontekstu primerjave Slovenije z drugimi evropskimi državami. Izhajam iz ideje, da obstaja povezanost med strpnostjo in družbeno razvitostjo. Družbeni razvoj pomeni obravnavanje družbenih problemov, zadovoljitev človekovih potreb in zagotavljanje priložnosti za napredek (Midgley 1995, 12–15). Tako družbeni razvoj povečuje opolnomočenje ljudi pri uresničevanju bistvenih odločitev (Welzel 2006, 260), izboljša človekov obstoj ter prinaša zagotovilo za učinkovit izkoristek osebnih potencialov (Welzel in drugi 2003, 344). Kot so ugotovili avtorji (Christian Welzel, Ronald Inglehart in Hans-Dieter Klingemann), družbeno razvitost predstavljajo tri dimenzije: *gospodarska* (socialno-ekonomski razvoj), *kulturna* (rast emancipacijskih vrednot) in *institucionalna* (učinkovita demokracija) (Welzel in drugi 2003).

Kulturne vrednote, odnosi in stališča so ključnega pomena pri opredelitvi razvoja. Strpnost vidimo kot komponento kulturne dimenzije družbenega razvoja. Strpnost pomeni spoštovanje in sprejemanje drugačnosti in sposobnost dojemati različnost (Palomares 2001, 7–8). Emancipacijske vrednote poudarjajo svobodo izbire, skupaj z enakopravnostjo priložnosti, kar preusmeri pozornost na problem socialne pravičnosti. Posledično se ljudje bolj zavedajo pojava diskriminacije ter postanejo bolj tolerantni do drugačnosti (Welzel 2004, 5–6). Strpnost je tako ključna za gospodarski in družbeni napredek v vseh državah.

Zanimalo me bo torej, na kakšen način se kaže povezava med strpnostjo in družbeno razvitostjo. V diplomskem delu se bom osredotočila na Slovenijo in jo primerjala z drugimi evropskimi državami. Skozi analizo želim ugotoviti, ali je kazalnik strpnosti veljaven in zanesljiv ter kot tak omogoča mednarodne primerjave. Za kazalnik strpnosti bom uporabila vprašanja o odnosu do priseljencev iz raziskave ISSP. V medčasovni primerjavi (za leto 1995, 2003, 2013) bom preverila spremembe strpnosti, socialno-ekonomskega razvoja in učinkovite demokracije skozi čas za Slovenijo, Latvijo, Madžarsko, Nemčijo in Norveško. Nato bom poskušala ugotoviti povezavo med strpnostjo in razvitostjo vseh evropskih držav v letu 2013. V zadnjem delu pa bom preverila vpliv razvitosti države na strpnost posameznikov poleg njihovih osebnih značilnosti (starosti, stopnje izobrazbe in nastanitve). Tu bom razdelila evropske države glede na njihov družbeni razvoj na visoko in nizko razvite države.

2 TEORETSKA UTEMELJITEV

2.1 Družbeni razvoj

Družbeni razvoj je mogoče opisati kot pristop k spodbujanju izboljšanja blaginje ljudi. Izboljšanje blaginje ljudi pomeni obravnavanje družbenih problemov, zadovoljitev človekovih potreb in zagotavljanje priložnosti za napredek. Kadar družba izpolni vse tri zahteve, lahko trdimo, da ima družba zadovoljivo stopnjo blaginje (Midgley 1995, 12–15). Družbeni razvoj pomeni tudi napredek pri doseganju pogojev, ki spodbujajo in omogočajo oblikovanje življenja glede na lastno izbiro. Tako družbeni razvoj povečuje opolnomočenje ljudi pri uresničevanju bistvenih odločitev (Welzel 2006, 260). Združeni narodi vidijo družbeni razvoj kot stalno spodbujanje bolj enakomerne razporeditve priložnosti, dohodka, premoženja, storitev in moči z namenom doseganja večje enakopravnosti in pravičnosti v družbi. Pomemben del družbenega razvoja je socialna integracija, kar pomeni zagotovitev aktivne participacije ljudem v političnem, gospodarskem in družbenem življenju (United nations Social development network 2016).

Eden izmed pomembnejših ciljev držav je spodbujanje celovitega družbenega razvoja. Cilj in vsebina družbenega razvoja je dobrobit ljudi in posledično oblikovanje in spreminjanje institucij (vključno z vrednotami, vedenjem posameznikov in motivacijo) tako, da se izpolni potrebe ljudi na vseh ravneh in izboljša kakovost odnosov med ljudmi in družbenimi institucijami. Teorija družbenega razvoja mora pojasniti tako pozitivne kot negativne spremembe, ki potekajo znotraj družbenega razvoja. Ker ima družbeni razvoj več oblik, se bodo v vsaki družbi ali sistemu prikazale svoje značilnosti. Kot spremenljiv pojav ima značilnosti, ki so skupne vsem državam, vendar pa ima tudi vsaka država svoje značilnosti in raznolikosti (Paiva 1977, 328–329).

2.1.1 Dimenzije družbenega razvoja

Christian Welzel, Ronald Inglehart in Hans-Dieter Klingemann opredelijo tri dimenzije družbenega razvoja: *gospodarsko, kulturno in institucionalno* (Welzel in drugi 2003, 341–342). Komponento gospodarske dimenzije predstavlja *socialno-ekonomski razvoj*, komponento kulturne dimenzije predstavlja *rast emancipacijskih vrednot* in komponento

institucionalne dimenzije predstavlja *učinkovita demokracija*. Te tri komponente predstavljajo komponente sredstev, motivacije in pravil družbenega razvoja. Vse tri komponente družbenega razvoja se osredotočajo na človekovo izbiro. Napredek v katerikoli komponenti razvoja izboljša človekov obstoj, kar povečuje lastna sredstva in motivacijo ter prinaša zagotovilo za učinkovit izkoristek osebnih potencialov. Razvoj družbe pomeni povečanje človekove izbire (Welzel in drugi 2003, 346).

2.1.1.1 Gospodarski razvoj (Socialno-ekonomski razvoj)

Gospodarski razvoj oziroma rast bruto domačega proizvoda naj bi prinašala izboljšanje življenja ljudi in je nujno potrebna. Vendar ima usmerjenost izključno samo k gospodarski rasti lahko tudi negativne učinke, saj ne vodi nujno k bogatenju socialne blaginje (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2001). Zgodovina ponuja številne primere, ko je bila gospodarska rast dosežena na račun večje neenakosti, brezposelnosti, zmanjšanja demokracije, izgube kulturne identitete ali prekomerne porabe sredstev, ki bi jih potrebovale naslednje generacije. Znanstveniki poudarjajo, da se razvoj ne sme obravnavati samo iz vidika gospodarstva. Za trajnostni razvoj je potrebno gospodarsko rast nenehno dopolnjevati s človekovim razvojem, kot so izboljšave v človekovem razvoju in sposobnostih, skupaj s priložnostmi za njihovo učinkovito uporabo (Soubbotina in Sheram 2001, 7–10). Pozornost je potrebno posvetiti tudi kulturnim spremembam, demografskemu razvoju, političnim spremembam in tvorjenju držav, spremembam v kulturi in miselnosti, preoblikovanju podeželskih družb in procesu urbanizacije. Kritika osredotočanja na gospodarski razvoj je privedla do pojavnosti socialnih indikatorjev, kot so pričakovana življenjska doba, pismenost, raven izobrazbe, stanje zdravstva itd. (Szirmai 2005, 7).

Socialno-gospodarski razvoj torej obsega več tesno povezanih sprememb, kot so: tehnološke inovacije, rast produktivnosti, izboljšanje zdravja in pričakovane življenjske dobe, povečanje dohodkov, rast ravni izobraževanja, povečan dostop do informacij, ki povečujejo družbeno kompleksnost in socialne interakcije med ljudmi. Te spremembe vodijo k večji neodvisnosti ljudi nad svojimi odločitvami. Ne le, da socialno-gospodarski razvoj individualizira razpoložljiva sredstva, ampak omogoča tudi večje prihodke, spretnosti in informacijske zmogljivosti, ki izboljšajo fizične in intelektualne človeške vire. Z rastjo posameznikovih

sredstev se odpravijo tudi najbolj eksistencialne omejitve človekove izbire (Welzel in drugi 2003, 345).

2.1.1.2 Kulturna dimenzija (Rast emancipacijskih vrednot)

Večina teorij o spremembah vrednot sovпада z idejo, da tradicionalne konformistične vrednote, ki človekovo neodvisnost podrejajo skupnosti, nadomestijo emancipacijske vrednote, ki poudarjajo človekovo izbiro. Povečanje izbire razširi obseg človekovih dejavnosti – večji vpliv pridobijo prizadevanje za samouresničitev, samostojnost in emancipacija, kar krepi željo ljudi po svobodni izbiri in nadzoru nad svojim življenjem. Povečanje emancipacijskih vrednot vodi subjektivne usmeritve ljudi k človekovi izbiri in predstavlja komponento motivacije. Kar je v skladu z idejo, da izbira ni le stvar posameznikovih sredstev, temveč njihovih misli in motivacije (Welzel in drugi 2003, 345). Motivacija pa dobi pomen, če je resnična in temelji na ponotranjenih vrednotah in idealih. Ljudje ponotranjijo vrednote predvsem preko podzavestnega procesa socializacije, kar omogoča, da se kulturne vrednote prenašajo na naslednje generacije. Emancipacijske vrednote poudarjajo človekovo samoizražanje ter spodbujajo ljudi, da sledijo svojim preferencam, tudi če tako zmanjšajo skladnost skupine. Tako človekova raznolikost pripomore k obogatitvi socialne izkušnje. Emancipacijske vrednote predstavljajo vsesplošno spoštovanje človekove avtonomije, vključno z avtonomijo drugih, ter vključujejo idejo človekove svobode. Spodbujajo ljudi k vključevanju v različne državljanske aktivnosti. Večanje emancipacijskih idealov je osrednja kulturna sila na področju človekovega razvoja, saj motivira ljudi, da sami določijo svoje prioritete, opredelijo svoj zelen način življenja, opravljajo izbrane dejavnosti in se enotno borijo za pravice (Welzel 2006, 265–267).

Emancipacijske vrednote ne predstavljajo konstantne kulturne značilnosti družb. Premik k bolj emancipacijskim vrednotam danes opazimo v vseh bogatejših post-industrijskih družbah, tudi tam, kjer imajo konformistične vrednote dolgoletno tradicijo. Spremembo vrednot je opaziti v vseh družbah, v katerih trajnostni gospodarski razvoj zagotavlja državljanske vire, potrebne za zmanjšanje objektivnih omejitev pri bistvenih življenjskih odločitvah ljudi (Welzel 2006, 265–267).

Koristi sprejetja emancipacijskih vrednot se poleg večjega zadovoljstva z življenjem in večjega poudarka na individualni svobodi odražajo tudi v večji strpnosti do človeške

raznolikosti (Welzel in drugi 2003, 345). Strpnost torej predstavlja enega od kazalnikov kulturne dimenzije.

2.1.1.3 Institucionalna dimenzija (Učinkovita demokracija)

Tretja dimenzija razvoja vključuje politične institucije družbe. Najbolj opazen napredek na tem področju predstavlja velik trend v smeri večje demokracije. Demokracijo lahko povežemo s človekovo izbiro, saj institucionalizira zakonske pravice, ki zagotavljajo izbiro v zasebnih in javnih človekovih aktivnostih. Vendar pa je pomembno poudariti, da te pravice niso le formalno zagotovljene, ampak učinkovito delujejo tudi v praksi, kar predstavlja mejnik med učinkovito in formalno demokracijo. Učinkovita demokracija omogoča učinkovite pravice do človekove izbire, kar predstavlja komponento pravil. Ključna vrednota demokracije je učinkovita možnost za posameznikov lastni razvoj (Welzel in drugi 2003, 345).

V sodobnih družbah svoboda izbire vključuje dva vidika – usmerjenega navznoter in navzven, ki se izražata v **civilnih** in **političnih** pravicah, kar skupaj tvori **demokratsko svoboščino**.

Navznoter usmerjeni vidik svobode varuje posameznike pred posegi v njihovo zasebno svobodo odločanja (na področjih izbire poklica, prebivališča, partnerja, verskih prepričanj, prostega časa in spolne usmerjenosti), kar predstavljajo *civilne pravice*. *Navzven usmerjeni vidik svobode* varujejo *politične pravice*, ki omogočajo ljudem, da vplivajo na politične razmere, ki so del njihovega življenja. Vključujejo pravico druženja, ustanavljanja interesnih združenj in političnih strank, pravico do iniciacije ali pridružitve k javnim aktivnostim (bojkot, peticija, demonstracija), pravico tožbe uradnika, pravico do dostopa do upravnih podatkov in pravico do glasovanja na volitvah in referendumih (Welzel 2006, 267–271).

Demokratska svoboščina je izvedljiva le v odsotnosti koruptivnega vladanja, kar pomeni preprečevanje nepošteno uporabe javne moči za zasebno korist. Demokratske svoboščine ne zagotavljajo ljudem resnične svobode, če nosilci moči ne sledijo načelom poštenega vladanja. Nekoruptivne demokratske svoboščine delujejo na ravni pravic, ki zakonito opolnomočijo ljudi, da opravljajo izbrane dejavnosti. Torej je demokracija primeren institucionalni okvir za človeški potencial osebne izbire in usmeritve (Welzel 2006, 267–271).

2.2 Kazalniki razvitosti

Družbena razvitost je multi-dimenzionalni pojem in se v družboslovnih raziskavah navadno izraža z indeksom. Indikatorji so lahko materialni, kot so številke povezane z gospodarsko rastjo, ali nematerialni, kot so vrednote ali cilji. Izbira vrste kazalnika za empirične meritve je odvisna od namena meritve in temeljne konceptualizacije (Kulkarni 2012, 1–3).

Najbolj pogosto uporabljen indikator za merjenje razvoja je bruto domači proizvod na prebivalca. Indikatorji, ki pa zavzemajo ključna področja socialnih vprašanj in izhajajo iz različnih dimenzij razvoja, so: zdravje, izobrazba in usposabljanje, zaposlitev, ekonomska prikrajšanost in neenakost, nastanitev, kriminal in socialna navezanost. Ena od dimenzij razvoja so lahko tudi komunikacija, kultura, prosti čas, vodenje, demokracija in državljanstvo. Ti indikatorji se v različnih kombinacijah uporabljajo v indeksu razvitosti (OECD 2004).

Ločimo **subjektivne** in **objektivne** kazalnike razvitosti. Medtem ko so objektivni kazalniki statistični podatki, ki predstavljajo družbena dejstva neodvisno od osebnih vrednotenj, so subjektivni kazalniki merilo posameznikovih dojemanj in vrednotenj družbenih razmer. Objektivni kazalniki vključujejo BDP, stopnjo brezposelnosti, stopnjo revščine, število delovnih ur na teden, stopnjo umrljivosti itd. Subjektivni kazalniki pa vključujejo zadovoljstvo z življenjem, zadovoljstvo pri delu, pomembnost različnih področij v življenju, dojetje pravične porazdelitve, razredno identifikacijo itd. Raziskovanje razvitosti je v preteklosti temeljilo na objektivnih kazalnikih razvitosti, sodobno družboslovno raziskovanje pa večinoma temelji na subjektivnih dejavnikih (Kulkarni 2012, 1–3).

Do sedaj je bilo razvitih več vrst kazalnikov, ki povzemajo najpomembnejše vidike družbenega razvoja. Spodaj je naštetih nekaj kazalnikov, ki merijo vse tri zgoraj omenjene dimenzije družbenega razvoja: gospodarsko, kulturno in institucionalno.

Kazalniki socialno-ekonomskega razvoja:

Index of Social Progress (Estes, 1976) se uporablja za oceno spreminjajoče sposobnosti zagotavljanja osnovnih socialnih in materialnih potreb prebivalstva sveta in velikih svetovnih regij. Sestavljen je iz 46 družbenih kazalnikov, razdeljenih med desetimi področji: izobraževanje, zdravstveno stanje, položaj žensk, obramba, gospodarstvo, demografija, geografija, politika, kulturna raznolikost in prizadevanje za blaginjo (Estes 2005, 12–13).

Physical Quality of Life Index (Morris, 1979), v katerem so združeni trije indikatorji – *pričakovana življenjska doba ob rojstvu, umrljivost dojenčkov in pismenost odraslih*. Z indeksom je Morris poskušal preusmeriti mednarodno razpravo o revščini in razvoju na več kot le ekonomske izide in preusmeriti pozornost na primarnost človekovega razvoja kot temeljni cilj razvojnega dela (Estes 2005, 12).

Human Development Index (United Nations Development Program, 1990) je eden najbolj uporabljenih indeksov razvoja. Zavzema le omejen del družbenega razvoja, tri indikatorje – *dolžina življenjske dobe* (merjena s pričakovano življenjsko dobo ob rojstvu), *stopnja izobrazbe* (merjena s stopnjo pismenosti odrasle osebe v kombinaciji s primarno, sekundarno in terciarno ravno vpisa v šolo) in *standard življenja* (merjeno z BDP) (Estes 2005, 13).

Indices of Social Development (International Institute of Social Studies, 1990) je eden izmed indeksov, ki označuje stopnjo, do katere institucije v državi spodbudijo posameznike, da izkoristijo svoje sposobnosti in sredstva ter da živijo uspešno in kakovostno življenje. Združuje 200 kazalnikov, s katerimi spremljajo 6 razsežnosti družbenega razvoja: *državljski aktivizem* (uporaba medijev in udeleževanje v protestih), *društva in združenja* (članstvo v lokalnih prostovoljskih združenjih), *medskupinska kohezija* (etnične napetosti in diskriminacija), *medosebna varnost in zaupanje* (dojemanje in pojav kriminala in osebni prestopki), *enakost med spoloma* (diskriminacija spolov doma, pri delu in v javnem življenju), *vključevanje manjšin* (stopnja diskriminacije ranljivih skupin, kot so domorodna ljudstva, migranti, begunci ali skupine nižjih kast) (International Institute of Social Studies 2016).

Social Progress Index (The Social Progress Imperative, 2013) zavzema širši okvir za merjenje različnih razsežnosti socialnega napredka. Indeks vsebuje 52 indikatorjev, ki zajemajo 3 dimenzije – *osnovne človekove potrebe* (osnovna zdravstvena oskrba, oskrba z vodo in sanitacija, nastanitev, osebna varnost), *blaginja* (dostop do izobraževanja, dostop do informacij, zdravje, ekologija) in *priložnosti* (osebne pravice, osebna svoboda in izbira, toleranca in sprejetje, dostop do nadaljnjega izobraževanja). Ne obravnava pa BDP (Social Progress Imperative 2016).

Kazalniki emancipacijskih vrednot:

Welzel (2006, 267) opredeli **indeks emancipacijskih vrednot**, ki vključuje vprašanja, ki pokrivajo tako civilno kot politično svobodo, politično izražanje in vrednotenje človekove

različnosti. Skupaj te vrednote poudarjajo ideal človeškega bitja, svobodne življenjske odločitve in enakopravnost. Indeks vsebuje:

- vrednotenje civilne in politične svobode, ki se odraža v svobodnih težnjah,
- vrednotenje političnega izražanja, ki se odraža v udeležbah v peticijah,
- vrednotenje neskladnosti, ki se kaže v sprejemanju homoseksualnosti,
- vrednotenje svojega življenja, ki se odraža v splošnem zadovoljstvu z življenjem,
- vrednotenje ljudi nasploh, ki se odraža v medosebnem zaupanju.

Inglehart in Baker (2000) za meritev emancipacijskih vrednot uporabita **indikatorje vrednot samoizražanja**:

- strpnost do človeške raznolikosti,
- nagnjenost k državljanskim protestom,
- svobodne težnje,
- zaupanje v ljudi,
- zadovoljstvo z življenjem,
- šibka religioznost.

Kazalniki učinkovite demokracije:

Indeks zaznave korupcije (Corruption Perceptions Index (CPI))

Indeks zaznave korupcije meri stopnjo zaznave korupcije v javnem sektorju po vsem svetu. Korupcijo opredeljuje kot zlorabo javnih pooblastil za zasebno korist. Je sestavljen indeks, kombinacija raziskav in ocen korupcije, ki jih zbirajo različne ugledne institucije. Razvršča skoraj 200 držav od 0 do 10, kjer 0 pomeni visoko stopnjo korupcije, 10 pa nizko raven korupcije (Transparency International 2016).

Freedom in the World (Poročilo Freedom house)

»Freedom in the World« je letno svetovno poročilo o političnih pravicah in državljanskih svoboščinah, ki ga sestavljajo številčne ocene in opisi za vsako državo. Temelji na predpostavki, da vsi standardi veljajo v vseh državah in območjih, ne glede na geografsko

lokacijo, etično in versko sestavo ali raven gospodarskega razvoja. »Freedom in the World« ocenjuje resnične pravice in svoboščine, ki jih uživajo posamezniki, ne pa vlade oz. njene uspešnosti, saj politične pravice in državljske svoboščine vplivajo tako na državo kot na posameznike. V poročilu se uporablja tristopenjski ocenjevalni sistem, ki je sestavljen iz rezultatov, ocene in statusa. Rezultati predstavljajo število točk, ki jih država doseže z vprašanji, ki jih predstavlja 10 indikatorjev političnih pravic in 15 indikatorjev državljskih svoboščin. Ocene temeljijo na skupni oceni vprašanj političnih pravic in državljskih svoboščin, kjer je dodeljena ocena od 1 do 7 za politične pravice in državljske svoboščine. 1 predstavlja najboljšo oceno svobode, 7 pa predstavlja najslabšo oceno svobode. Status pa predstavlja povprečne ocene političnih pravic in državljskih svoboščin države, ki tako države razdeli na svobodne, delno svobodne in nesvobodne (Freedom house 2016).

Svetovni indikatorji vladanja (The Worldwide Governance Indicators)

Svetovne indikatorje vladanja sestavljajo združeni in posamezni kazalniki vladanja za 215 gospodarstev, od leta 1996. Predstavljajo 6 razsežnosti vladanja:

- odgovornost,
- politična stabilnost in odsotnost nasilja,
- učinkovitost vlade,
- kakovost zakonskih predpisov,
- pravilo zakona,
- nadzor korupcije.

Ti indikatorji združujejo poglede velikega števila podjetij, anketiranih državljanov in strokovnjakov v industrijskih državah in državah v razvoju. Temeljijo na več kot 30 posameznih podatkovnih virih, ki jih sestavljajo številne raziskovalne institucije, think tanki, nevladne organizacije, mednarodne organizacije in podjetja iz zasebnega sektorja (The World Bank Group 2015).

Welzel (2006, 268–269) opredeli **indeks poštene demokracije** (»honest democracy«) z navedbo interakcije med demokratičnimi svoboščinami (ki jih predstavljajo ocene državljskih in političnih pravic iz poročila »Freedom in the World«) in poštenim vladanjem (ki ga predstavlja ocena nadzora korupcije iz »Svetovnih indikatorjev vladanja«). Indeks pripravi na podlagi naslednje formule:

Demokratična svoboda * Pošteno vladanje = Poštena demokracija

(ocene državljskih in političnih pravic) * (ocena nadzora korupcije) = Poštena demokracija

Vrednota strpnosti je prisotna v nekaterih omenjenih kazalnikih. Predstavlja enega od temeljev kulturne dimenzije, kot ena izmed emancipacijskih vrednot, ki poudarja vrednotenje človekove različnosti. Kazalnik strpnosti, ki je vključen v indeks emancipacijskih vrednot (Welzel 2006, 267), predstavlja vprašanje: vrednotenje neskladnosti, ki se kaže v sprejemanju homoseksualnosti. Prav tako je strpnost vključena v indeks emancipacijskih vrednot, kjer Inglehart in Baker (2000) za meritev uporabita indikatorje vrednot samoizražanja. Prvi indikator vrednot predstavlja strpnost do človeške raznolikosti. Strpnost je prisotna tudi v nekaterih kazalnikih socialno-ekonomskega razvoja, ki zajemajo širši okvir za merjenje različnih razsežnosti napredka. Strpnost je vključena v indeks »Index of Social Progress« v kazalniku, ki opredeljuje področje kulturne raznolikosti. V indeksu »Indices of Social Development« eno izmed 6 razsežnosti predstavlja vključevanje manjšin (stopnja diskriminacije ranljivih skupin, kot so domorodna ljudstva, migranti, begunci ali skupine nižjih kast). Prav tako je strpnost vključena v »Social Progress Index« v dimenziji priložnosti, ki vključuje strpnost do imigrantov, homoseksualcev, diskriminacijo in nasilje do manjšin ter religiozno strpnost.

2.3 Družbeni razvoj v Sloveniji in drugih evropskih državah

Med razvojnimi cilji Slovenije je poleg gospodarskega razvoja, medgeneracijskega in sonaravnega razvoja in razvojnih ciljev v mednarodnem okolju tudi družbeni razvoj. Cilj družbenega razvoja v Sloveniji je »izboljšanje kakovosti življenja in blaginje vseh posameznikov in posameznikov, merjene s kazalniki človekovega razvoja, socialnih tveganj in družbene povezanosti« (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2005, 7). Izhodišča za družbeni razvoj so povečanje izobrazbe, ohranitev zdravja prebivalstva, zagotavljanje socialne varnosti, dostop do informacij in znanja ter izboljšave na področju izobraževanja in kulture. V obdobju tranzicije je Slovenija uspela poleg gospodarskega razvoja ohraniti tudi uspešen socialni razvoj (stopnja revščine se znižuje, življenjska doba se podaljšuje, umrljivost dojenčkov se znižuje) (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2005, 18–20). »Zaradi povečanja brezposelnosti v krizi in s tem poslabšanja materialnih možnosti za življenje se je povečalo število oseb, ki so izpostavljene tveganju

socialne izključenosti. Kljub dostopnosti do zdravstva in šolstva se kažejo problemi predvsem v zdravstvu, zaostaja pa tudi razvoj storitev dolgotrajne oskrbe« (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2015). Vendar kazalniki kakovosti življenja ne kažejo bistvenega poslabšanja. Tudi novejša raziskava prikazuje pozitivne smernice. Izzivi glede družbenega razvoja, ki so vključeni v poročilo o razvoju 2015, so povezani predvsem z zmanjšanjem socialne izključenosti posameznih skupin prebivalstva in s problemom staranja prebivalstva (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2015).

HDI – Human Development Index kaže, da se družbena blaginja v Sloveniji izboljšuje, saj narašča vse od leta 1990. Leta 2013 se je Slovenija z vrednostjo 0.87 uvrstila nad evropsko in svetovno povprečje, torej med države z visoko stopnjo človekovega razvoja. Podobno stopnjo razvitosti kot Slovenija imajo tudi Italija, Španija, Finska in Luksemburg. Najvišjo stopnjo človekovega razvoja globalno gledano ima Norveška. Med evropskimi državami ji sledijo Švica, Nizozemska in Nemčija (United Nations Development Programme 2015).

Social Progress Index 2015 kaže visoko stopnjo družbenega napredka Slovenije, s stopnjo 81,62. Podobno stopnjo socialnega napredka kot Slovenija imajo Portugalska, Španija in Francija. Najvišjo stopnjo imajo Norveška, Švedska in Švica. Glede na evropski socialni napredek Slovenija, skupaj s Češko, Estonijo, Slovaško in Poljsko, velja kot ena izmed držav, ki prihaja v ospredje. Vse našteje države imajo dobro priskrbljeno osnovno zdravstveno oskrbo in prehrano, vendar ne izpolnjujejo ravni zdravja in dobrega počutja v primerjavi z ostalimi državami z visoko stopnjo napredka. Slovenija ima najboljšo stopnjo osnovnih človekovih potreb, nato ji sledijo priložnosti in nazadnje blaginja. Prednost Slovenije na področju človekovih potreb je oskrba z vodo in sanitacija, pomanjkljivost pa nastanitev (predvsem cenovno dostopna namestitve). Prednost na področju priložnosti so osebne pravice, pomanjkljivost pa strpnost in sprejetje (predvsem strpnost do imigrantov) in dostop do nadaljnjega izobraževanja (predvsem število globalno priznanih univerz). Prednost na področju blaginje je dostop do izobraževanja, pomanjkljivost pa je zdravje in dobro počutje (predvsem stopnja debelosti in stopnja samomorilnosti). Najvišjo stopnjo na področju osnovnih človekovih potreb ima Danska, na področju blaginje ima najvišjo stopnjo Norveška, na področju priložnosti Kanada, med evropskimi državami pa Irska (Social Progress Imperative 2016).

2.4 Strpnost kot dejavnik družbenega razvoja

Toleranca pomeni strpnost, spoštovanje in sprejemanje drugačnosti in sposobnost dojemati različnost. Vključuje željo po sprejemanju novih informacij in odprtosti zanje (Palomares 2001, 7–8). »Strpnost je spoštovanje in sprejemanje bogate raznolikosti svetovnih kultur in oblik izražanja. Spodbuja jo znanje, odprtost, komunikacija ter svoboda misli, vesti in prepričanja. Strpnost je harmonija razlik. Ni le moralna dolžnost, vendar tudi politična in pravna zahteva« (UNESCO 1995, 9–10). Strpnost pomeni sprejeti dejstvo, da imamo ljudi, ki se razlikujemo v svojem videzu, govoru, vedenju in vrednotah, pravico biti to, kar smo. Pomeni tudi, da lastno mnenje ne vsiljujemo drugim (UNESCO 1995, 9–10). Strpnost pomeni sprejetje odprtosti, vključenosti in raznolikosti do vseh etničnih skupin, rasnih skupin in družbenih slojev. Za strpnega človeka je torej značilna odprtost, ne glede na njegovo osnovno mnenje do drugih, ter sprejetje prisotnosti in sodelovanja vseh vrst ljudi v družbi. Strpnost je prikazana kot družbeni pojav z izključno koristnim učinkom (Berggren in Elinder 2010, 2–4).

Strpnost je ključna za gospodarski in družbeni napredek v vseh državah. Razvoj je mogoče opredeliti kot proces okrepitve svoboščin, ki jih ljudje uživajo. Razvoj torej zahteva odstranitev večjega zatiranja svobode, kot je, poleg drugih virov nesvobode, tudi nestrpnost (Araujo Guerra 2015, 34).

Kulturne vrednote, odnosi in stališča so ključnega pomena pri opredelitvi razvoja. Inglehart v svoji postmaterialistični tezi navaja idejo, da ekonomska varnost, ki izhaja iz trajnostne gospodarske rasti, zmanjša pomen ekonomskih vprašanj v sodobnih družbah, posledično pa državljani namenijo večjo pozornost socialnim vprašanjem. Torej blaginja sodobnih družb omogoča ljudem, da preusmerijo svojo pozornost od materialnih vprašanj na »postmaterialna« vprašanja, kot so socialna vprašanja in samoizražanje. Ta premik k postmaterialističnim vrednotam vodi v večjo družbeno strpnost, ki vključuje tudi pluralistično strpnost, enakopravnost spolov in strpnost do homoseksualcev (Inglehart in Flanagan 1987). Le družbe, ki so pripravljene opustiti tradicionalne vrednote in kulturne navade, bodo uspešne v prizadevanju za razvoj. Postmaterialistična teza je ena izmed teorij spreminjanja vrednot, ki jo v prejšnjem delu opisujem kot rast emancipacijskih vrednot. Strpnost torej vidimo kot komponento kulturne dimenzije družbenega razvoja. Emancipacijske vrednote poudarjajo svobodo izbire, skupaj z enakopravnostjo priložnosti. To preusmeri pozornost na problem socialne pravičnosti. Posledično se ljudje bolj zavedajo pojava diskriminacije. Bolj močne

emancipacijske vrednote spodbujajo število gibanj za enakopravne možnosti, posledično postanejo homoseksualnost in ostale oblike drugačnosti bolj tolerirane (Welzel 2104, 5–6).

Strpnost lahko povežemo z rastjo gospodarskega napredka. Vedno več raziskav ugotavlja, da odprtost do različnosti spodbuja ekonomski razvoj. Raznolikost človeškega kapitala je ključni element, da države uspešno privabijo in obdržijo visokotehnološke industrije. Države, za katere je značilna odprtost do novih idej, vključenost in kulturna ustvarjalnost, navadno pritegnejo ustvarjalne ljudi iz celega sveta, ki državam zagotavljajo prednost pri ustvarjanju inovacij in ustanavljanju novih podjetij, ki ustvarjajo nove tehnologije. Te države razširijo svojo tehnologijo, zmožnosti in talent, kar jim daje prednost pred manj tolerantnimi državami (Florida in drugi 2015, 17–20). V ekonomsko manj razvitih državah negativna stališča do drugačnih postanejo izrazitejša zaradi pomanjkanja in posledično boja za redke dobrine (Kirbiš in drugi 2012, 29).

Strpnost je prav tako temeljno načelo demokracije. Od državljanov zahteva, da podprejo in varujejo pravice skupin, tudi tistih, ki jim nasprotujejo in jim omogočijo sodelovanje v političnem, družbenem in gospodarskem življenju (Weldon 2006, 331). Strpni posamezniki poudarjajo lastne zahteve in želje, ki se v veliki meri ujemajo z zahtevami drugih in z razvojem celotne družbe. Tako je ozaveščenost z družbeno problematiko višja in višja je zahteva po sooblikovanju družbenega razvoja (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2001, 15–18). Vendar so kljub pomembnosti strpnosti v demokraciji empirične raziskave pokazale, da demokratične družbe teh vrednot pogosto ne upoštevajo. Posamezniki so pogosto pripravljene odvzeti najosnovnejše pravice tistim skupinam, ki jim nasprotujejo. Torej obstajajo številne omejitve v razvoju strpnega odnosa in posledično strpne družbe (Weldon 2006, 332).

Izhodišče za razumevanje te težave predstavlja teorija socialne identitete, ki predpostavlja, da imajo naše družbeno okolje, članstvo v skupinah ter identifikacija s skupino pomemben vpliv na samopodobo. Za raziskovanje medskupinskega konflikta in strpnosti so posebnega pomena skupine, ki temeljijo na rasi, veri, jeziku, kulturi in razredu. Te skupine predstavljajo tudi osnovno vez socializacije v otroštvu in kulturne socializacije, oblikujejo naš pogled na svet in so podlaga za odnose v vsakodnevni socialni interakciji. Kadar se poudari razlikovanje družbenih skupin, posamezniki pogosto sprejmejo diskriminatorno vedenje, ki pa je odvisno tudi od posameznikove psihološke motivacije in položaja skupine. Osnovni motiv za sprejetje diskriminatornega vedenja je krepitev pozitivne prepoznavnosti (ki se nanaša na

posameznikovo potrditev, ki izhaja iz članstva skupine, ki jo družba ali člani skupine visoko vrednotijo) in samozavesti. Alternativna razlaga je tudi, da posamezniki diskriminirajo, da bi zmanjšali socialno negotovost glede lastne pripadnosti v skupini, saj so najbolj diskriminatorni prav tisti posamezniki, katerih položaj v skupini je najbolj šibek. Člani skupin lahko verjamejo, da tisti izven skupine predstavljajo grožnjo, kar predstavlja pomemben pokazatelj nestrpnosti. Nekatere politične študije strpnosti in predsodkov potrjujejo, da močna identifikacija s skupino, nizka samopodoba in dojemanje groženj predstavljajo pomembno vlogo v nestrpnosti. Poudarjanje etničnih razlik in posledično strpnost do etničnih manjšin je odvisna od stopnje, do katere je prevladujoča etnična tradicija ali kultura institucionalizirana v zakonih, pravilih, normah in politiki (Weldon 2006, 332–333).

Raziskovanje družbenega razvoja je torej nedvomno povezano z nesoglasji o moralnih vprašanjih, kar vključuje tudi soočanje z vprašanjem o odnosu do vrednot priseljencev. Etnične manjšine se pogosto soočajo s predsodki in nestrpnostjo. Demokratične družbe v Severni Ameriki in Zahodni Evropi, ki so v svoji sestavi vse bolj multikulturne, se soočajo z resnimi izzivi pri odločanju, kako sprejeti in se primerno odzvati na vrednote priseljencev, ki prihajajo iz različnih kultur. Upoštevati je potrebno enakopravnost, spoštovanje človekovih pravic in raznolikosti. Ti predlogi, ki so se v veliki meri pojavili kot odgovor na etnocentričnost in predsodke Zahoda, spodbujajo socialni in moralni razvoj ter poudarjajo bogatejši pogled na človekov razvoj. V zadnjem času so bili ti predlogi povezani z bojem proti rasizmu, spodbujanjem večkulturnosti in pravic. Vsaka kultura ima svojo značilno stališče in značilnosti, ki so smiselne znotraj kulture, in si zasluži spoštovanje in strpnost tistih, ki ne pripadajo tej kulturi (Wainryb 2005, 214–215).

S problemom nestrpnosti se soočamo tudi v Sloveniji, kjer je značilna visoka stopnja ksenofobije in etnocentrizma. »Vrednotna stališča do manjšin v Sloveniji so negativna«, predvsem do skupine ljudi iz jugoslovanskih republik, Afričanov, Romov, istospolno usmerjenih, mater samohranilk, migrantov in azilantov (Leskovšek 2005, 11). Po podatkih lestvice globalnega indeksa kreativnosti 2015 (Martin Prosperity Institute), v kateri so države razvrščene znotraj kategorije talenta, tehnologije in strpnosti, se Slovenija najslabše uvršča prav na področju strpnosti. V raziskavi strpnost merijo na dva načina: z odprtostjo do etničnih in rasnih manjšin ter odprtostjo do homoseksualcev (Florida in drugi 2015).

3 OPREDELITEV CILJA DIPLOMSKE NALOGE

Cilj diplomske naloge je preučiti povezavo med strpnostjo in družbeno razvitostjo, in sicer v kontekstu primerjave Slovenije z drugimi evropskimi državami. Izhajam iz ideje, da obstaja povezanost med strpnostjo in družbeno razvitostjo. Moja teoretska utemeljitev sloni na teoriji, ki so jo opredelili Christian Welzel, Ronald Inglehart in Hans-Dieter Klingemann. Določijo tri dimenzije družbenega razvoja: gospodarsko, kulturno in institucionalno. Vse tri komponente družbenega razvoja se osredotočajo na človekovo izbiro. Napredek v katerikoli komponenti razvoja izboljša človekov obstoj (Welzel in drugi 2003, 341–342). Preučila bom torej povezavo med vsemi tremi dimenzijami družbenega napredka in strpnostjo. V analizi podatkov bom uporabila že uveljavljene kazalnike družbenega razvoja, za kazalnik strpnosti pa bom uporabila podatke iz raziskave ISSP in sicer vprašanja, ki se nanašajo na odnos do priseljencev. Zato želim tudi preveriti, kako uporaben je kazalnik strpnosti iz raziskave ISSP, kakšna je njegova veljavnost in zanesljivost (enakovrednost v kontekstu mednarodnih primerjav).

3.1 Raziskovalno vprašanje in hipotezi

Razvoj je mogoče opredeliti kot proces okrepitve svoboščin, ki jih ljudje uživajo. Razvoj torej zahteva odstranitev večjega zatiranja svobode, kot je, poleg drugih virov nesvobode, tudi nestrpnost (Araujo Guerra 2015, 34). Strpnost predstavlja enega od dejavnikov družbene razvitosti. Zanima me povezava med strpnostjo in družbeno razvitostjo tako na ravni posameznika in na ravni države. Opredelitev družbene razvitosti je povezana s problematiko temeljnih človeških vrednot (Hafner Fink in drugi 2011, 7), med katere spada tudi strpnost. Strpno ravnanje posameznikov torej povečuje razvitost družbe. Rast družbene razvitosti v posameznih državah je povezana s pomembnimi kulturnimi spremembami. Te spremembe ne poudarjajo več materialnih dobrin, ampak se osredotočijo na posameznika in med drugim spodbujajo tudi strpnost do različnosti (Hafner Fink in drugi 2011, 18). Posamezniki sprejmejo vrednote družbe, v kateri živijo, tudi strpnost. Torej večja družbena razvitost spodbuja posameznike k večji strpnosti. Zato sem postavila naslednje raziskovalno vprašanje:

Na kakšen način se kaže povezava med strpnostjo in družbeno razvitostjo?

Skozi analizo želim preveriti, ali je kazalnik veljaven in zanesljiv ter kot tak omogoča mednarodne primerjave. Zato sem postavila tudi naslednje raziskovalno vprašanje:

Ali inštrument v okviru raziskave ISSP na ustrezni kakovostni ravni meri strpnost?

S hipotezama 1 in 2, ki sledita, natančneje pojasnim prvo raziskovalno vprašanje »*Na kakšen način se kaže povezava med strpnostjo in družbeno razvitostjo?*«.

Hipoteza 1: Stopnja strpnosti prebivalstva države je povezana z razvitostjo države.

Pričakujem pozitivno povezanost – višja strpnost prebivalstva države pomeni tudi višjo razvitost države. Strpnost predstavlja eno od komponent kulturne dimenzije. Kulturno dimenzijo predstavljajo emancipacijske vrednote, ki poudarjajo pomen vsesplošnega spoštovanja človekove avtonomije, vključno z avtonomijo drugih, kar pomeni strpnost do drugih. Koristi sprejetja emancipacijskih vrednot se torej odražajo v večji strpnosti do človeške raznolikosti (Welzel in drugi 2003, 334). Večja strpnost do človeške raznolikosti, ki se odraža v sprejetju emancipacijskih vrednot, pomeni napredek družbenega razvoja. Emancipacijske vrednote poudarjajo svobodo izbire, skupaj z enakopravnostjo priložnosti. To preusmeri pozornost na problem socialne pravičnosti. Ljudje se tako bolj zavedajo pojava diskriminacije, posledično postanejo ostale oblike drugačnosti bolj tolerirane (Welzel 2104, 5–6). Strpnost je prav tako temeljno načelo demokracije (Weldon 2006, 331), ki predstavlja temelj institucionalne dimenzije družbenega razvoja. S tem ko državljani podprejo in varujejo pravice drugih skupin, spodbujajo strpnost in posledično krepijo demokracijo in s tem povečajo družbeni razvoj. Odprtost do različnosti spodbuja tudi ekonomski razvoj. Države, za katere je značilna odprtost do novih idej, torej strpnost, navadno pritegnejo ustvarjalne ljudi iz celega sveta, kar razširi tehnologijo, zmožnosti in talent (Florida in drugi 2015, 17–20), torej poveča gospodarski razvoj.

Hipoteza 2: Družbeni kontekst – razvitost države, v kateri živijo, pomembno vpliva na strpnost posameznikov (poleg njihovih osebnih značilnosti).

Pričakujem pozitivno povezanost – višja razvitost države pomeni tudi višjo strpnost posameznikov. Družbeni razvoj pomeni napredek pri doseganju večje enakopravnosti in pravičnosti v družbi. Države z večjo družbeno razvitostjo so bolj enakopravne in pravične,

torej bolj strpne. Družbeni razvoj predstavlja izboljšanje blaginje ljudi. Blaginja sodobnih družb pa omogoča ljudem, da preusmerijo svojo pozornost od materialnih vprašanj na »postmaterialna« vprašanja, ki vodijo v večjo družbeno strpnost (Inglehart in Flanagan 1987).

3.2 Metoda in postopek analize podatkov

V svoji diplomski nalogi sem za namen raziskave uporabila metodo sekundarne analize podatkov družboslovnih anket. Podatki, na katerih bom preučevala svoj raziskovalni problem, so bili zbrani z raziskavo Mednarodna splošna družboslovna anketa (International Social Survey Programme (ISSP)). »Mednarodna družboslovna anketa je kontinuiran program mednarodnega sodelovanja, ki zajema pomembne teme družboslovnih raziskav. Združuje že obstoječe družboslovne projekte in usklajuje raziskovalne cilje ter tako doprinese mednacionalno in medkulturno perspektivo posameznim raziskavam« (ISSP 2016). ISSP raziskave so osredotočene na vprašanja, ki so smiselna in uporabna za vse države in se lahko izrazijo na enakovreden način v vseh jezikih (ISSP 2016). Vsaka posamezna raziskava se ukvarja z določeno družboslovno tematiko. Ker me zanima točno določen vidik strpnosti – odnos do priseljencev, sem izbrala temo nacionalne identitete, ki je bila izvedena v treh časovnih točkah: Slovensko javno mnenje leta 1995, 2003 in 2013.

Na podlagi vprašanj, ki so vključena v raziskavo ISSP na temo nacionalne identitete, sem oblikovala kazalnik strpnosti, ki temelji na vprašanju, ki se nanaša na mnenja o priseljencih, ki so prišli iz drugih držav (tudi iz republik bivše Jugoslavije) in živijo v Sloveniji. Kot "priseljenci" so mišljeni ljudje, ki so prišli z namenom, da bi se v Sloveniji za stalno naselili. Vprašanje vsebuje 8 trditev:

- a) Zaradi priseljencev se povečuje število kaznivih dejanj.**
- b) Priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu.**
- c) Priseljenci zasedajo delovna mesta ljudem, ki so bili rojeni v Sloveniji.**
- d) S tem ko prinašajo nove ideje in kulture, priseljenci izboljšajo slovensko družbo.
- e) Gledano na sploh, priseljenci spodkopavajo slovensko kulturo.
- f) Legalni priseljenci v Sloveniji, ki niso slovenski državljani, bi morali imeti enake pravice kot slovenski državljani.
- g) V Sloveniji bi morali uvesti strožje ukrepe za pregon ilegalnih priseljencev.

- h) Zakoniti priseljenci bi morali imeti enak dostop do obveznega javnega šolstva kot slovenski državljani (ISSP Research Group 2015).

Vendar so v vseh treh časovnih točkah vključene le prve tri trditve. Zato bom v medčasovni primerjavi uporabila le te.

Za spremenljivko socialno ekonomski razvoj sem za namen raziskovanja uporabila indeks socialno-ekonomskega razvoja HDI, ki obsega naslednja področja:

- dolgo in zdravo življenje: pričakovana življenjska doba ob rojstvu,
- izobraževanje: povprečno število let šolanja in pričakovano število let šolanja,
- standard življenja: BDP na prebivalca (United Nations Development Programme 2015).

Podatki HDI niso dostopni v vseh časovnih točkah kot raziskava International Social Survey Programme (ISSP) na temo nacionalne identitete – 1995, 2003 in 2013. Zato sem uporabila podatke za leto 1990, 2000 in 2013.

Za spremenljivko učinkovita demokracija sem uporabila indeks zaznave korupcije (Corruption Perceptions Index (CPI)), ki razvršča države glede na zaznave korupcije v javnem sektorju. Uvršča skoraj 200 držav od 0 do 10, kjer 0 pomeni visoko stopnjo korupcije, 10 pa nizko raven korupcije (Transparency International 2016). Ker podatki CPI niso dostopni v vseh časovnih točkah kot raziskava International Social Survey Programme (ISSP) na temo nacionalne identitete – 1995, 2003 in 2013, sem uporabila podatke za leto 1999, 2000 in 2013.

Zanimala me bo povezava med strpnostjo in družbeno razvitostjo znotraj evropskih držav, torej gre za primerjalno raziskavo. Na mikro ravni, ravni posameznikov, bom najprej preverila, ali kazalnik strpnosti iz mednarodne raziskave International Social Survey Programme (ISSP) na ustrezni kakovostni ravni meri strpnost. Skozi faktorsko analizo in s testom Kronbachove alfe bom utemeljila, ali je kazalnik veljaven in zanesljiv ter kot tak omogoča mednarodne primerjave. Na mikro ravni, ravni posameznikov, bom tudi preverila povezanost stopnje strpnosti prebivalstva evropskih držav z razvitostjo evropskih držav s Pearsonovim koeficinetom korelacije, kjer bom analizirala podatke le za leto 2013. Nato bom še z uporabo linearne regresije preverila vpliv razvitosti države na strpnost posameznikov.

Analizirala bom vse evropske države, ki so vključene v raziskavo (Anglija, Belgija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Hrvaška, Irska, Islandija, Latvija, Litva, Madžarska, Nemčija, Norveška, Portugalska, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska in Švica). Na makro ravni, ravni držav, bom preverjala spremembe v vseh treh časovnih točkah, kjer se bom osredotočila na Slovenijo, Latvijo, Madžarsko, Nemčijo in Norveško. Prevladovala bo kvantitativna analiza, kjer bom uporabila nekatere multivariatne metode.

4 REZULTATI ANALIZE

4.1 Preverjanje kakovosti kazalnika strpnosti

Kazalnik strpnosti sem najprej preverila s faktorsko analizo z izvedbo metode glavnih osi, kjer sem ugotavljala strukturo. Ideja je, da se za povezanimi spremenljivkami skriva latentna spremenljivka oz. konstrukt (v mojem primeru konstrukt strpnosti).

V prvem koraku sem vključila tri trditve odvisne spremenljivke, ki so vključene v vseh treh obravnavanih časovnih točkah.

Tabela 0.1: Faktorske uteži po indikatorjih in izračun Kronbachove alfe skozi čas (ISSP 1995, 2003, 2013)

	1995	2003	2013
Zaradi priseljencev se povečuje število kaznivih dejanj	0,712	0,662	0,644
Priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu	0,538	0,519	0,44
Priseljenci zasedajo delovna mesta ljudem, ki so bili rojeni v Sloveniji	0,638	0,637	0,727
Pojasnjena varianca	59,621	57,746	57,368
N	30894	45993	45297
Kronbachova alfa	0,661	0,634	0,628

Vir: Lastna analiza na podlagi podatkov ISSP Research Group (1998; 2012; 2015).

Faktorska analiza je bila izvedena v vseh treh časovnih točkah na vseh državah, ki so bile vključene v raziskavo ISSP v tistem letu. Izkazalo se je, da je smiselno samo en faktor, kar je

potrdilo moja teoretična pričakovanja o enodimenzionalnosti koncepta strpnosti. Vrednosti komunalitete so zadovoljive (glej Tabela 0.1: Faktorske uteži po indikatorjih in izračun Kronbachove alfe skozi čas (ISSP 1995, 2003, 2013)), saj nobena od trditev ni imela komunalitete nižje od našega kriterija 0,4. Najvišjo komunaliteto skozi čas imata trditvi »Zaradi priseljencev se povečuje število kaznivih dejanj« (od 0,644 do 0,712) in »Priseljenci zasedajo delovna mesta ljudem, ki so bili rojeni v Sloveniji« (od 0,637 do 0,727). Kar pomeni, da faktor, ki je vključen v model, pojasni največ variance pri omenjenih dveh spremenljivkah (trditvah). Najnižjo komunaliteto pa ima trditev »Priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu« (od 0,638 na 0,440), kar pomeni, da faktor, ki je vključen v model, s trditvijo pojasni najmanj variance.

S faktorjem pri vseh treh spremenljivkah (trditvah) skupaj v letu 1995 pojasnimo 60 % variance, v letu 2003 58 %, v letu 2013 pa 57 %. Vrednost pojasnjene variance strpnosti se tako skozi čas rahlo zmanjšuje.

Zanesljivost kazalnika strpnosti sem preverjala s testom Kronbachove alfe, ki omogoča oceno zanesljivosti merskega inštrumenta oz. notranje konsistentnosti le tega. Vrednost Kronbachove alfe v letu 1995 znaša 0,661, v letu 2003 0,634, v letu 2013 pa 0,628, kar komaj zadošča kriterijem notranje konsistentnosti. »Pri oceni le tega sledimo standardnim kriterijem, ki pravijo, da vrednost 0,6–0,7 nakazuje sprejemljivo zanesljivost, medtem ko vrednosti večje od 0,8 kažejo na visoko zanesljivost« (BenSTAT 2016). Opaziti je, da vrednost Kronbachove alfe skozi čas pada.

Kazalnik strpnosti sem nato preverila še s faktorsko analizo po izbranih državah.

Tabela 0.2: Faktorske uteži po indikatorjih in izračun Kronbachove alfe po državah (ISSP 2013)

	Slovenija	Nemčija	Norveška	Madžarska	Slovaška	Litva	Španija
Zaradi priseljencev se povečuje število kaznivih dejanj	0,662	0,635	0,604	0,601	0,605	0,546	0,693
Priseljenci zasedajo delovna mesta ljudem, ki so bili rojeni v Sloveniji	0,72	0,805	0,627	0,762	0,817	0,763	0,803
Priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu	0,461	0,517	0,64	0,316	0,358	0,493	0,64
Pojasnjena varianca	58,273	61,402	59,245	53,683	56,169	57,045	67,016
N	957	1610	1486	965	1100	1027	1186
Kronbachova alfa	0,642	0,684	0,656	0,56	0,605	0,623	0,753

Vir: Lastna analiza na podlagi podatkov ISSP Research Group (2015).

Rezultati faktorске analize se v različnih državah nekoliko razlikujejo (glej Tabela 0.2: Faktorske uteži po indikatorjih in izračun Kronbachove alfe po državah (ISSP 2013)). Trditev »Priseljenci zasedajo delovna mesta ljudem, ki so bili rojeni v Sloveniji« ima v vseh državah najvišje vrednosti komunalitete. Trditev »Zaradi priseljencev se povečuje število kaznivih dejanj« ima nekoliko nižje vrednosti komunalitete, vendar še vedno zadovoljive. Najnižje vrednosti ima trditev »Priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu«, ki pri Madžarski znaša 0,316, pri Slovaški pa 0,358, kar predstavlja nižjo vrednost od našega kriterija 0,4. Vendar v večini držav zadošča kriteriju, zaradi česar indikatorja iz nadaljnje analize nisem izločila.

Vrednosti Kronbachove alfe v vseh državah nakazujejo sprejemljivo zanesljivost (glej Tabela 0.2: Faktorske uteži po indikatorjih in izračun Kronbachove alfe po državah (ISSP 2013)), kar še zadošča kriterijem notranje konsistentnosti. Najvišjo vrednost prikazuje Španija (0,753), kjer vrednost nakazuje na dobro zanesljivost. Najnižjo vrednost pa prikazuje Madžarska (0,560), kar ne zadošča kriterijem, torej pomeni šibko zanesljivost indikatorja spremenljivke strpnosti.

Kakovost kazalnika torej ni najboljša, vendar kazalnik še vedno nakazuje sprejemljivo zanesljivost. Prav tako sem ugotovila enodimenzionalnost koncepta. Kazalnik strpnosti iz mednarodne raziskave ISSP vseeno dosega kriterij zanesljivosti ter kot tak omogoča mednarodne primerjave. Ker kazalnik tako na ustrezni kakovostni ravni meri strpnost, ga lahko uporabim v nadaljnjih analizah.

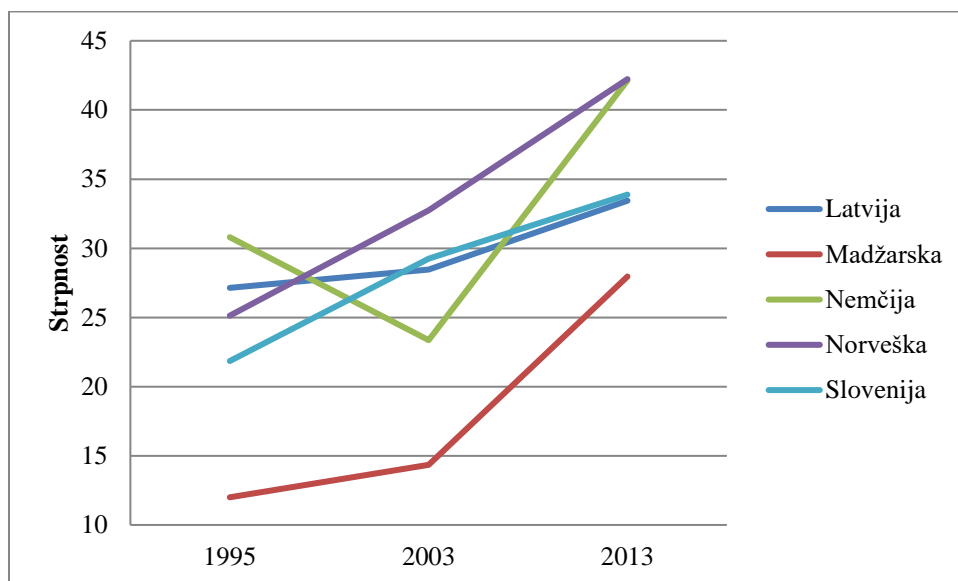
4.2 Medčasovna primerjava razvitosti po posameznih dimenzijah

Preverila sem spremembe strpnosti, socialno-ekonomskega razvoja in učinkovite demokracije skozi čas. Spremembe sem analizirala za leto 1995, 2003 in 2013 v določenih državah. Poleg Slovenije sem izbrala še dve evropski državi z nižjo stopnjo razvitosti (Latvija in Madžarska) in dve evropski državi z višjo stopnjo razvitosti (Nemčija in Norveška).

Kazalnik **strpnosti** iz mednarodne raziskave ISSP vsebuje tri trditve, ki sem jih združila v indeks. Vse tri trditve sem agregirala na novo raven – raven držav (evropske države, ki so vključene v ISSP). Podatke sem torej analizirala na ravni držav. Indeks prikazuje povprečje procentov nestrinjanja (sploh ne soglašam in ne soglašam) s trditvijo »Zaradi priseljencev se

povečuje število kaznivih dejanj« in trditvijo »Priseljenci zasedajo delovna mesta ljudem, ki so bili rojeni v Sloveniji« ter povprečje procentov strinjanja (močno oglašam in soglašam) s trditvijo »Priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu«. Višje vrednosti indeksa pomenijo višjo strpnost.

Graf 0.1: Strpnost (ISSP 1995, 2003, 2013)

Vir: Lastna analiza na podlagi podatkov ISSP Research Group (1998; 2012; 2015).

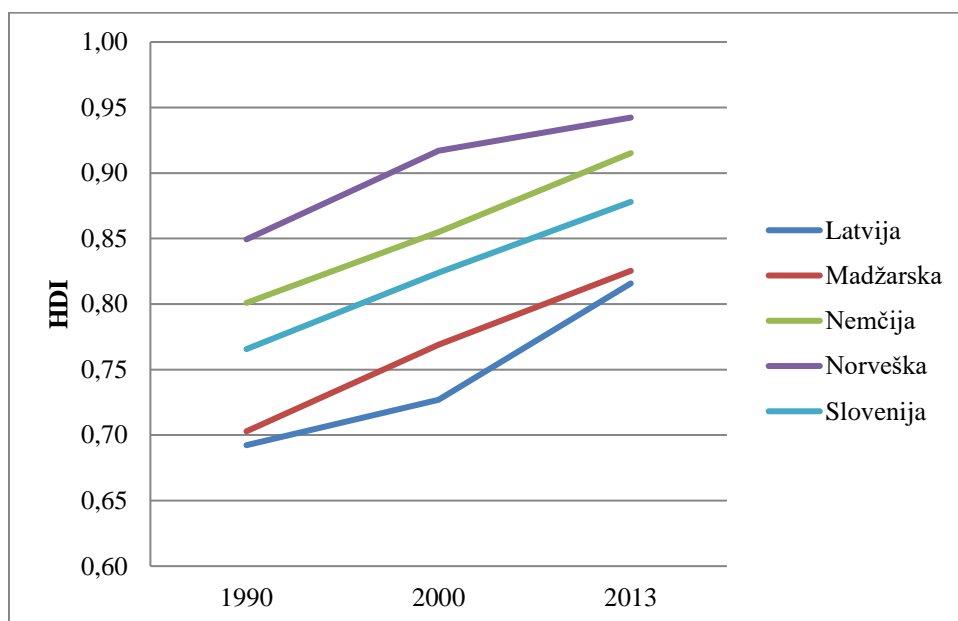
Razvidno je (glej

Graf 0.1: Strpnost (ISSP 1995, 2003, 2013)), da se tekom let kaže povečanje strpnosti v vseh vključenih državah. Najnižjo stopnjo strpnosti prikazuje Madžarska, ki pa vseeno prikazuje veliko spremembo skozi čas, povečanje strpnosti za kar 16 odstotnih točk. Največjo spremembo med letom 1995 in 2013 je opaziti na Norveškem, za kar 17 odstotnih točk. Norveška tako spada med države z višjo stopnjo strpnosti, v letu 2013 z najvišjo stopnjo med opazovanimi. Nemčija prav tako prikazuje eno izmed višjih stopenj strpnosti v letu 1995 in 2013. Vendar pa prikazuje večje znižanje v letu 2003 in nato povečanje med letom 2003 in 2013 za kar 19 odstotnih točk. Tudi Slovenija prikazuje pozitiven trend, saj se strpnost med letom 1995 in 2003 poveča za 12 odstotnih točk. Najmanjšo spremembo je zaznati v Latviji, ki pa skozi čas vseeno spada med države z višjo stopnjo strpnosti.

Med evropskimi državami v letu 1995 ima najnižjo stopnjo strpnosti Madžarska (12 %), najvišjo pa Irska (57,27 %). V letu 2003 ima najnižjo stopnjo strpnosti Češka (13,32 %), najvišjo pa Švica (48,27 %). V letu 2013 pa ima najnižjo stopnjo strpnosti Češka (11,83 %), najvišjo pa Irska (45,95 %).

Socialno-ekonomski razvoj je predstavljen z indeksom socialno-ekonomskega razvoja HDI, ki obsega področja dolgega in zdravega življenja, izobraževanja in standarda življenja.

Graf 0.2: Socialno-ekonomski razvoj (HDI 1990, 2000, 2013)

Vir: United Nations Development Programme (2015).

Ponovno je razvidno (glej

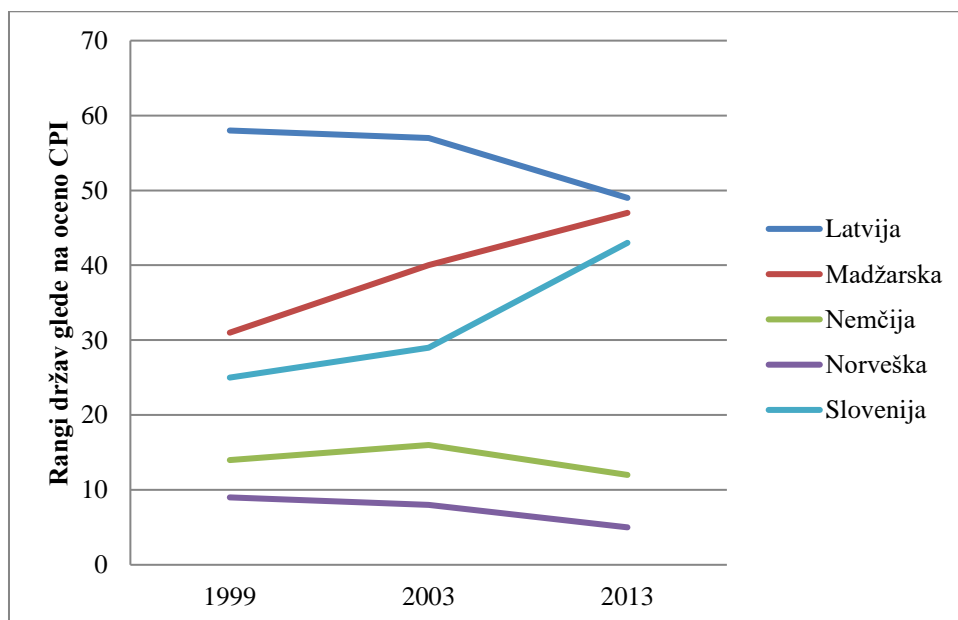
Graf 0.2: Socialno-ekonomski razvoj (HDI 1990, 2000, 2013)), da se skozi čas kaže povečanje socialno ekonomskega položaja. Vse prikazane države spadajo med visoko razvite. Najbolj razvita država med izbranimi je Norveška, kjer je največji napredek opaziti med letom 1990 in 2000. Med bolj razvite države med prikazanimi spada tudi Nemčija, prav tako pa je visoka stopnja razvitosti značilna za Slovenijo. Najmanj razvita je Latvija, ki ji tesno sledi Madžarska.

Med evropskimi državami ima najnižjo stopnjo razvitosti v letu 1990 Albanija (0,624), v letu 2000 Turčija (0,653) in v letu 2013 Bosna in Hercegovina (0,729). Vse omenjene države tako

spadajo med srednje razvite države. Najvišjo stopnjo razvitosti v vseh treh časovnih točkah ima Norveška (leta 1990 0,849, leta 2000 0,917 in leta 2013 0,942).

Učinkovita demokracija je prikazana z indeksom zaznave korupcije, ki meri raven zaznave korupcije javnega sektorja v državah. Na sliki (glej Graf 0.3: Učinkovita demokracija (Rangi držav glede na oceno indeksa zaznave korupcije (CPI) 1999, 2003, 2013)) niso prikazani rezultati indeksa zaznave korupcije, vendar rangi – mesta, ki jih zasedajo države v treh časovnih točka glede na ostale države, saj je le tako možna medčasovna primerjava. Država, ki zasede 1. mesto, predstavlja državo, ki ima najmanjšo zaznavo korupcije.

Graf 0.3: Učinkovita demokracija (Rangi držav glede na oceno indeksa zaznave korupcije (CPI) 1999, 2003, 2013)

Vir: Transparency International (1999; 2003; 2013).

Največja zaznava korupcije med izbranimi državami je značilna za Latvijo, ki tako spada med bolj koruptivne evropske države. Vendar je opaziti napredek skozi čas, saj napreduje za 9 mest. Med bolj koruptivne evropske države spada tudi Madžarska, kjer je opaziti poslabšanje skozi čas za kar 16 mest. Prav tako je opaziti poslabšanje v Sloveniji, ki se med leti poslabša za kar 18 mest in tako v letu 2013 spada med bolj koruptivne države. Najmanj zaznave

korupcije je prisotno na Norveškem, ki skozi čas rahlo izboljšuje svoje mesto. Kar je značilno tudi za Nemčijo, ki prav tako prikazuje dobro oceno.

Največjo zaznava korupcije med evropskimi državami je opaziti v Vzhodni in Južni Evropi. Med evropskimi državami v letu 1999 ima najvišjo zaznavo korupcije Jugoslavija (90. mesto od skupaj 99 držav), prvo mesto pa zaseda Danska. V letu 2003 imajo najvišjo zaznavo korupcije Ukrajina, Makedonija, Srbija in Črna gora (106. mesto od 133 držav), prvo mesto pa zaseda Finska. V letu 2013 ima najvišjo zaznavo korupcije Belorusija (123. mesto od 175 držav), prvo mesto pa zaseda Danska.

Če pogledamo vse tri slikovne prikaze – strpnosti (glej

Graf 0.1: Strpnost (ISSP 1995, 2003, 2013)), socialno-ekonomskega razvoja (glej

Graf 0.2: Socialno-ekonomski razvoj (HDI 1990, 2000, 2013)) in učinkovite demokracije skozi čas (glej Graf 0.3: Učinkovita demokracija (Rangi držav glede na oceno indeksa zaznave korupcije (CPI) 1999, 2003, 2013)), lahko opazimo podobnost v razporeditvi držav. Torej, državi, ki imata višjo stopnjo strpnosti (Norveška in Nemčija), kažeta velik socialno-ekonomski razvoj in manjšo zaznavo korupcije. Prav tako pa Madžarska, ki ima najnižjo stopnjo strpnosti, spada med bolj koruptivne države in kaže manjši socialno-ekonomski napredek. Le Latvija, ki spada med bolj koruptivne države in kaže manjši socialno-ekonomski napredek, prikazuje visoko stopnjo strpnosti.

4.3 Povezanost stopnje strpnosti prebivalstva evropskih držav in razvitosti evropskih držav v letu 2013

V tem razdelku predstavljam analizo povezanosti med neodvisnimi spremenljivkami in odvisno spremenljivko. Preko bivariatne analize bom raziskovala simetrično zvezo oz. korelacije. Kot koeficient povezanosti bom uporabila Pearsonov koeficient korelacije¹.

¹ »Pearsonov koeficient korelacije je številska mera, s katero ugotovimo, ali linearna povezanost med spremenljivkama obstaja in kako močna je linearna povezanost med spremenljivkama. Vrednost Pearsonovega koeficienta korelacije se lahko nahaja med vrednostma -1 in 1. Tako vrednost -1 predstavlja popolno negativno povezanost spremenljivk, vrednost 1 pa pomeni popolno pozitivno povezanost. Pearsonov koeficient 0 označuje ničelni vpliv ene spremenljivke na drugo« (BenSTAT 2015).

»Pearsonov koeficient korelacije govori o povezanosti dveh spremenljivk, ne pa tudi o vplivu ene spremenljivke na drugo« (BenSTAT 2015). Rezultat, da se z višanjem strpnosti viša tudi družbeni razvoj, ne pomeni nujno, da strpnost vpliva na družbeni razvoj.

V raziskavo sem vključila 21 evropskih držav: Anglija, Belgija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Hrvaška, Irska, Islandija, Latvija, Litva, Madžarska, Nemčija, Norveška, Portugalska, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska in Švica.

Tabela 0.3: Povezanost med strpnostjo in razvitostjo – Pearsonov koeficinet korelacije (ISSP 2013, HDI 2013, CPI 2013. N=21)

	Strpnost	HDI	CPI
Strpnost	1	,641**	,669**
HDI	,641**	1	,826**
CPI	,669**	,826**	1

** Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0.01

Vir: Lastna analiza na podlagi podatkov ISSP Research Group (2015), United Nations Development Programme (2015), Transparency International (2013).

Iz analize povezanosti lahko razberemo (glej

Tabela 0.3: Povezanost med strpnostjo in razvitostjo – Pearsonov koeficient korelacije (ISSP 2013, HDI 2013, CPI 2013. N=21)), da sta z odvisno spremenljivko (strpnost) povezani tako socialno-ekonomski razvoj (ki ga predstavlja HDI) ($r=0,641^{**}$) kot učinkovita demokracija (ki jo predstavlja CPI) ($r=0,669^{**}$). Povezanost, ki sem jo pričakovala (na podlagi teorije), je pozitivna, kar pomeni, da imajo države, za katere je značilen visok socialno-ekonomski razvoj in učinkovita demokracija, v večji meri tudi visoko strpnost. Sama vrednost koeficientov povezanosti ($r=0,641^{**}$ in $r=0,669^{**}$) govori o tem, da gre za močno povezanost. Ker je povezanost statistično značilna pri stopnji manjši od 1 %, lahko govorimo o povezanosti med socialno-ekonomskim razvojem ter učinkovito demokracijo in strpnostjo. S tem lahko potrdim hipotezo 1 »*Stopnja strpnosti prebivalstva države je povezana z razvitostjo države*«.

4.4 Vpliv razvitosti države na strpnost posameznikov

V tem delu bom poskušala preveriti postavljeno hipotezo 2 »*Družbeni kontekst – razvitost države, v kateri živijo, pomembno vpliva na strpnost posameznikov (poleg njihovih osebnih značilnosti)*«. V ta namen bom uporabila regresijsko analizo, ki preučuje odnos med dvema naključnima spremenljivkama, in sicer med odvisno in eno ali več neodvisnimi (pojasnjevalnimi) spremenljivkami. Torej odnos med strpnostjo in družbeno razvitostjo države.

Za namen analize sem glede na njihov družbeni razvoj (z upoštevanjem HDI in CPI) anketirance razdelila na tiste, ki živijo v bolj razvitih državah, in na tiste, ki živijo v manj razvitih državah:

- **razvite države:** Anglija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Irska, Islandija, Nemčija, Norveška, Švedska in Švica;
- **manj razvite:** Češka, Estonija, Hrvaška, Latvija, Litva, Madžarska, Portugalska, Slovaška, Slovenija in Španija.

Tako sem pripravila dummy spremenljivko, kjer vrednost 1 pomeni, da anketiranec prihaja iz bolj razvite države, vrednost 0 pa pomeni, da anketiranec prihaja iz manj razvite države.

V analizo sem vključila še naslednje neodvisne spremenljivke:

- starost,
- stopnja izobrazbe in
- nastanitev (urbano in ruralno okolje).

Tabela 0.4: Regresijska analiza za leto 2013 (ISSP 2013, N=27128)

Strpnost			
	Beta	Standardiziran koef. Beta	Statistična značilnost
Konstanta	2,664		0
Razvite države	0,294	0,163	0
Urbano/Ruralno	-0,127	-0,068	0
Starost	-0,004	-0,072	0
Stopnja izobrazbe	0,029	0,16	0
	$R^2=0,076$	$F=493,815^{**}$	

Vir: Lastna analiza na podlagi podatkov ISSP Research Group (2015).

Iz zgornje tabele (glej

Tabela 0.3: Povezanost med strpnostjo in razvitostjo – Pearsonov koeficient korelacije (ISSP 2013, HDI 2013, CPI 2013. N=21)) je razvidno, da je popravljeni R^2 zelo majhen (0,076). Torej neodvisne spremenljivke – razvitost države, nastanitev, starost in stopnja izobrazbe pojasnijo 8 % vpliva na strpnost. Ostalih 92 % predstavljajo ostali vplivi, ki sedaj niso vključeni v analizo. Vrednost R^2 determinacijskega koeficienta je sicer nizka, a za družboslovno tematiko, kjer so vključeni kompleksni pojavi, razumljiva.

O skupni značilnosti regresijskega modela sklepamo na podlagi statistične značilnosti F testa, ki znaša 493,815. Statistična značilnost je blizu 0, kar pomeni, da pri trditvi, da neodvisne spremenljivke vplivajo na strpnost, sprejemamo zanemarljivo tveganje manjše od 1 %. Ker je statistična značilnost modela manjša od 0,01, lahko trdimo, da vsaj eden izmed predpostavljenih dejavnikov vpliva na strpnost. Torej se podatki dobro prilagajajo modelu.

Pri zanemarljivi stopnji značilnosti lahko zatrdimo, da so vsi vključeni dejavniki povezani s strpnostjo, saj je v vseh primerih statistična značilnost manjša od 0,01 (glej Tabela 0.4: Regresijska analiza za leto 2013 (ISSP 2013, N=27128)). Vendar ima vsak dejavnik različen učinek na odvisno spremenljivko in je različno pomemben, kar nam pojasni standardiziran koeficient Beta². Največji vpliv na stopnjo strpnosti ima v mojem primeru razvitost države, v kateri živijo posamezniki (beta = 0,163). Torej je za posameznike, ki živijo v visoko razvitih državah, značilna višja strpnost kot v manj razvitih državah. Pomemben vpliv na strpnost predstavlja tudi stopnja izobrazbe (beta = 0,160). Ko se vrednosti stopnje izobrazbe večajo, se večja tudi stopnja strpnosti, torej je za bolj izobražene posameznike značilna tudi večja strpnost. Enega izmed zanemarljivih vplivov na strpnost predstavljata starost in nastanitev. Ko se starost posameznikov viša (beta = -0,076), se strpnost manjša. Starejši posamezniki so torej manj strpni in posledično pomeni, da za bolj strpne posameznike veljajo mlajši. Posamezniki, ki živijo v ruralnem okolju, so prav tako manj strpni (beta = -0,078), torej so bolj strpni posamezniki, ki živijo v urbanem okolju. Vendar imata starost in značilnost kraja bivanja zelo šibek vpliv³.

Ugotovila sem statistično pomemben vpliv razvitosti države, v kateri živijo posamezniki, na strpnost posameznikov, poleg vpliva individualnih dejavnikov, kot je izobrazba. S čimer

² Beta koeficient nam pove, za koliko standardnih odklonov se v povprečju spremeni strpnost, če se neodvisne spremenljivke povečajo za en standardni odklon.

³ Vsi vplivi so zaznani kot statistično značilni, vendar je to tudi posledica dejstva, da je bila analiza opravljena na velikem številu držav (N=21), kar pomeni 27.128 anketirancev.

lahko potrdim drugo hipotezo »*Družbeni kontekst – razvitost države, v kateri živijo, pomembno vpliva na strpnost posameznikov (poleg njihovih osebnih značilnosti)*«.

5 ZAKLJUČEK

V diplomski nalogi sem skušala preučiti povezavo med strpnostjo in družbeno razvitostjo ter tako odgovoriti na raziskovalni vprašanje, ki sem jih postavila ob pregledu teorije. Najprej sem skozi faktorsko analizo in s testom Kronbachove alfe preverila, ali je kazalnik strpnosti iz mednarodne raziskave ISSP zanesljiv ter kot tak omogoča mednarodne primerjave. Faktorska analiza je v treh časovnih točkah (1995, 2003 in 2013) pokazala, da je smiselno samo en faktor. Prav tako so vrednosti komunalitete zadovoljive. Enakovredne rezultate sem dobila s preverjanjem faktorske analize po izbranih državah (Slovenija, Nemčija, Norveška, Madžarska, Slovaška, Litva in Španija). Vrednoti testa Kronbachove alfe v treh časovnih točkah, kot tudi po izbranih državah, komaj zadoščajo kriterijem notranje konsistentnosti, a nakazujejo sprejemljivo zanesljivost. Ugotovila sem, da kakovost kazalnika torej ni najboljša, vendar kazalnik vseeno dosega kriterij veljavnosti in zanesljivosti ter kot tak omogoča mednarodne primerjave. Kakovost kazalnika bi morda lahko izboljšali, če bi lahko v analizo vključili vseh 8 trditev, ki so navedene v ISSP v letu 2013.

Nato je sledilo preverjanje sprememb strpnosti, socialno-ekonomskega razvoja (HDI) in učinkovite demokracije (Indeks zaznave korupcije) skozi čas. Spremembe sem analizirala za leto 1995, 2003 in 2013 v Sloveniji, Latviji, Madžarski, Nemčiji in Norveški. Razvidno je, da se tekom let kaže povečanje strpnosti v vseh vključenih državah. Najnižjo stopnjo strpnosti prikazuje Madžarska, ki pa vseeno prikazuje veliko spremembo skozi čas. Največjo spremembo je opaziti na Norveškem, ki tako spada med države z višjo stopnjo strpnosti. Latvija prav tako spada med države z višjo stopnjo strpnosti, tudi Nemčija prikazuje eno izmed višjih stopenj strpnosti v letu 1995 in 2013, vendar pa prikazuje večje znižanje v letu 2003. Tudi Slovenija prikazuje pozitiven trend. Za socialno ekonomsko dimenzijo razvitosti je prav tako značilno povečanje skozi čas. Vse izbrane države spadajo med visoko razvite. Najbolj razvita država med izbranimi je Norveška. Med bolj razvite države med izbranimi spada tudi Nemčija, prav tako pa je visoka stopnja razvitosti značilna za Slovenijo. Najmanj razvita pa je Latvija, ki ji tesno sledi Madžarska. Največja zaznana korupcija med izbranimi državami je značilna za Latvijo, ki tako spada med bolj koruptivne evropske države. Med bolj koruptivne evropske države spada tudi Madžarska. Poslabšanje je opaziti tudi v Sloveniji in

tako v letu 2013 spada med bolj koruptivne države. Najmanj zaznave korupcije je prisotno na Norveškem, ki skozi čas rahlo izboljšuje svoje mesto. Kar je značilno tudi za Nemčijo, ki prav tako prikazuje dobro oceno. Med evropskimi državami je največ korupcije zaznati v Vzhodni in Južni Evropi.

Preko bivariatne analize sem nadalje preverjala povezanost stopnje strpnosti prebivalstva evropskih držav in razvitosti evropskih držav za leto 2013. V raziskavo sem vključila naslednje evropske države: Anglija, Belgija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Hrvaška, Irska, Islandija, Latvija, Litva, Madžarska, Nemčija, Norveška, Portugalska, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska in Švica. Iz analize povezanosti sem razbrala močno povezanost med strpnostjo in socialno-ekonomskim razvojem ter učinkovito demokracijo. Povezanost je pozitivna, kar pomeni, da je za države, za katere je značilen visok socialno-ekonomski razvoj in učinkovita demokracija, v večji meri značilna tudi visoka strpnost. Ker je povezanost statistično značilna pri stopnji manjši od 1 %, lahko govorimo o povezanosti med socialno-ekonomskim razvojem ter učinkovito demokracijo in strpnostjo. S tem sem potrdila hipotezo 1 »*Stopnja strpnosti prebivalstva države je povezana z razvitostjo države*«.

V okviru hipoteze 2 sem ugotavljala, ali družbeni kontekst – razvitost države, v kateri živijo, pomembno vpliva na strpnost posameznikov (poleg njihovih osebnih značilnosti). V ta namen sem uporabila regresijsko analizo. Za namen analize sem glede na njihov družbeni razvoj (z upoštevanjem HDI in CPI) anketirance razdelila na tiste, ki živijo v bolj razvitih državah, in na tiste, ki živijo v manj razvitih državah. V analizo sem vključila še starost, stopnjo izobrazbe in nastanitev (urbano in ruralno okolje). Vse omenjene spremenljivke pojasnijo le 8 % vpliva na strpnost. Ostalih 92 % predstavljajo ostali vplivi, ki niso bili vključeni v analizo. Vrednost je sicer nizka, a za družboslovno tematiko, kjer so vključeni kompleksni pojavi, razumljiva. Pri zanemarljivi stopnji značilnosti lahko zatrdimo, da so vsi vključeni dejavniki povezani s strpnostjo, vendar ima vsak dejavnik različen učinek na strpnost in je različno pomemben. Največji vpliv na stopnjo strpnosti ima razvitost države. Visoka razvitost države, v kateri posamezniki živijo, pomembno vpliva na strpnost posameznikov. Torej je za posameznike, ki živijo v visoko razvitih državah, značilna tudi visoka strpnost. Pomemben vpliv na strpnost predstavlja tudi stopnja izobrazbe. Ko se vrednosti stopnje izobrazbe večajo, se večja tudi stopnja strpnosti, torej je za bolj izobražene posameznike značilna tudi večja strpnost. Enega izmed zanemarljivih vplivov na strpnost predstavljata starost in nastanitev. Starejši posamezniki so manj strpni in posledično pomeni, da za bolj strpne posameznike veljajo mlajši. Posamezniki, ki živijo v ruralnem okolju, so prav tako manj strpni, torej so bolj

strpni posamezniki, ki živijo v urbanem okolju. Vendar imata starost in značilnost kraja bivanja zelo šibek vpliv. Ugotovila sem torej statistično pomemben vpliv razvitosti države, v kateri živijo posamezniki na strpnost posameznikov, poleg vpliva individualnih dejavnikov, kot je izobrazba. S čimer potrdim drugo hipotezo »*Družbeni kontekst – razvitost države, v kateri živijo, pomembno vpliva na strpnost posameznikov (poleg njihovih osebnih značilnosti)*«.

Strpnost in družbena razvitost predstavljata aktualno temo, tudi v družboslovnih raziskavah. Evropa je v zadnjih letih deležna množičnega priliva migrantov, beguncev in iskalcev azila. Begunska kriza predstavlja enega od najbolj perečih svetovnih težav. Tema je aktualna tudi na področju družbene razvitosti. Evropske države veljajo za visoko razvite države, kljub temu pa je za mnoge značilen nizek standard življenja, večanje ravni revščine in bede (Szirmai 2005). Prav zaradi omenjenega so pomembne raziskave na to temo, ki opozarjajo na preprečevanje nestrpnosti in neenakosti v razvitih državah.

6 LITERATURA

1. Araujo Guerra, Paulo Roberto Gitirana. 2015. *The Impact of Democracy in Inequality, Poverty and Development*. The Hague: Institute of Social Studies.
2. Berggren, Niclas in Mikael Elinder. 2010. *Is Tolerance Good or Bad for Growth?* Stockholm: Research Institute of Industrial Economics.
3. BenSTAT. 2015. *Pearsonov koeficient korelacije*. Dostopno prek: <http://www.benstat.si/blog/pearsonov-koeficient-korelacije> (4. december 2015).
4. --- 2016. *Koeficient Cronbach alfa*. Dostopno prek: <http://www.benstat.si/blog/koeficient-cronbach-alfa> (5. avgust 2016).
5. Estes, J. Richard. 2005. *Global Change and Indicators of Social Development*. University of Pennsylvania: School of Social Policy and Practice.
6. Florida, Richard, Charlotta Mellander in Karen King. 2015. *The global creativity index 2015*. Dostopno prek: <http://martinprosperity.org/media/Global-Creativity-Index-2015.pdf> (4. marec 2016).
7. *Freedom house*. 2016. Dostopno prek: <https://freedomhouse.org/> (20. junij 2016)
8. Hafner Fink, Mitja, Samo Uhan in Marta Gregorčič. 2011. *Družbene spremembe, spreminjanje vrednot in razvoj*. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij.
9. Inglehart, Ronald in Scott C. Flanagan. 1987. *Value Change in Industrial Societies*. Dostopno prek: <http://www.people.fas.harvard.edu/~iversen/PDFfiles/Inglehart1987.pdf> (4. maj 2016).
10. Inglehart, Ronald in Wayne E. Baker. 2000. *Modernization, cultural change and the persistence of traditional values*. Dostopno prek: <http://my.fit.edu/~gabrenya/cultural/readings/Inglehart-Baker-2000.pdf> (5. marec 2016).
11. International Institute of Social Studies. 2016. *Indices of Social Development*. Dostopno prek: <http://www.indsocdev.org/home.html> (4. marec 2016).
12. *ISSP*. 2016. Dostopno prek: <http://www.issp.org/index.php> (4. januar 2016).
13. ISSP Research Group. 1998. *International Social Survey Programme: National Identity I - ISSP 1995*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA2880 Data file Version 1.0.0. Dostopno prek: doi:10.4232/1.2880 (12.1.2016)
14. --- 2012. *International Social Survey Programme: National Identity II - ISSP 2003*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA3910 Data file Version 2.1.0. Dostopno prek: doi:10.4232/1.11449 (12.1.2016)

15. --- 2015. *International Social Survey Programme: National Identity III - ISSP 2013*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA5950 Data file Version 2.0.0. Dostopno prek: doi:10.4232/1.12312 (12.1.2016)
16. Kirbiš, Andrej, Sergej Flere in Marina Tavčar Krajnc. 2012. Netolerantnost v Sloveniji in Evropi: primerjalna in longitudinalna analiza. *Družboslovne razprave* 28 (70): 27–50.
17. Kulkarni, Vasudev Venkatrao. 2012. *Discourse on Social Indicators - Its Nature and Significance*. Dostopno prek: <http://isrj.org/ViewPDF.aspx?ArticleID=1348> (4. maj 2016).
18. Leskovšel, Vesna. 2005. *Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
19. Midgley, James. 1995. *Social Development: The Developmental Perspective in Social Welfare*. London: SAGE Publications Ltd.
20. OECD. 2004. *Measuring Sustainable Development*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/site/worldforum/33703829.pdf> (4. januar 2016).
21. Paiva, J. F. X. 1977. *Conception of Social Development*. Dostopno prek: http://www.jstor.org/stable/30015486?seq=1#page_scan_tab_contents (5 april 2016).
22. Palomares, Susanna. 2001. *Spodbujanje strpnosti in sprejemanje drugačnosti*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
23. Social Progress Imperative. 2016. *Social progress index*. Dostopno prek: <http://www.socialprogressimperative.org/data/spi> (2. december 2015).
24. Soubbotina, P. Tatyana in Katherine Sheram. 2001. *Beyond Economic Growth: Meeting the Challenges of Global Development*. Washington: World Bank.
25. Szirmai, Adam. 2005. *The Dynamics of Socio-Economic Development: An Introduction*. Dostopno prek: http://assets.cambridge.org/97805215/20843/frontmatter/9780521520843_frontmatter.pdf (5 maj 2016).
26. The World Bank Group. 2015. *Worldwide Governance Indicators*. Dostopno prek: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home> (20. junij 2016).
27. Transparency International. 2016. *Corruption Perceptions Index*. Dostopno prek: <http://www.transparency.org/cpi2015> (4. marec 2016).
28. --- 1999. *Corruption Perceptions Index 1999*. Dostopno prek: http://www.transparency.org/research/cpi/cpi_1999/0/ (4. marec 2016).
29. --- 2003. *Corruption Perceptions Index 2003*. Dostopno prek: http://www.transparency.org/research/cpi/cpi_2003/0/ (4. marec 2016).

30. --- 2013. *Corruption Perceptions Index 2013*. Dostopno prek: <http://www.transparency.org/cpi2013/results> (4. marec 2016).
31. UNESCO. 1995. *Declaration of Principles on Tolerance*. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001518/151830eo.pdf> (2. december 2015).
32. United Nations Development Programme. 2015. *Trends in the Human Development Index, 1990-2014*. Dostopno prek: <http://hdr.undp.org/en/content/composite/trends> (2. december 2015).
33. *United nations Social development network*. 2016. Dostopno prek: <http://unsdn.org/> (2. december 2015).
34. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. 2001. *Poročilo o človekovem razvoju Slovenija 2000–2001*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/pcr01.pdf (2. december 2015).
35. --- 2005. *Strategija razvoja Slovenije*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/02_StrategijarazvojaSlovenije.pdf (2. december 2015).
36. --- 2015. *Strategija razvoja Slovenije*. Dostopno prek: http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/JAVNA_UPRAVA/Kakovost/Strategija_razvoja_JU_2015-2020/JU2020_2101.doc (2. marec 2016).
37. Wainryb, Cecilia. 2005. Moral development in culture: Diversity, tolerance, and justice. V *Handbook of moral development*, ur. Melanie Killen in Judith Smetana, 211–240. New York: Lawrence Erlbaum Publishers.
38. Weldon, A. Steven. 2006. *The Institutional Context of Tolerance for Ethnic Minorities: A Comparative, Multilevel Analysis of Western Europe*. Dostopno prek: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-5907.2006.00187.x/full> (5. maj 2016).
39. Welzel, Christian, Ronald Inglehart in Hans-Dieter Klingemann. 2003. *The theory of human development: A cross-cultural analysis*. Dostopno prek: <https://escholarship.org/uc/item/47j4m34g#page-8> (5. maj 2016).
40. Welzel, Christian. 2006. *Democratization in the Human Development Perspective*. Dostopno prek: https://www.researchgate.net/profile/Christian_Welzel2/publication/233676166_Democratization_in_the_Human_Development_Perspective/links/54467ea10cf2d62c304dcc10.pdf (5. maj 2016).
41. --- 2014. *Freedom Rising: Human Empowerment and the Quest for Emancipation*. New York: Cambridge University Press.